

GÁSPÁR László

A határórség képzési rendszerének változásai 1945–1956

A második világháború utolsó tíz hónapjában hazánkat sem kerülte el a pusztítás, és ahogyan az állami élet olyan sok területén, az ország határőrizete vonatkozásában is lezárult egy időszak. A korábbi határőrizeti, határvédelmi rendszer összeomlott, sőt még a régi–új határok jelentős részéről, is vissza kellett vonulni.¹ Az ország azonban így is talpra állni, élni akart.

A szovjet kívánalmak és a magyar érdekek egybeestek az új magyar hadsereg mielőbbi megszervezését illetően, ezért ezt már 1945 január végén megkezdték. Az új hadsereg szervezői fő vonásait tekintve a korábbi magyar hadseregszervezet modelljét követték, amikor 7 honvédkerületi parancsnokságot és ezeket feltöltő, kiegészítő parancsnokságokat szerveztek. Ebből a modellből egyenesen következett, hogy a határőr csapatok létrehozására is a honvédkerületi parancsnokságok szervezetében került sor. A Honvédelmi Minisztérium 1945. február 22-én intézkedett a honvédkerületi parancsnokságok felé a határporlyázó századok felállítására vonatkozóan.² Az országon átvonuló háború teremtette körülményekből fakadóan azonban erre nem egyidejűleg, hanem lépcsőzetesen, a hadműveletek nyugatabbra tolódásával – három szakaszban – előbb keleten, később nyugaton is sor került.³

A határporlyázók képzése

Bár a határporlyázó alegységek felállításánál törekedtek arra, hogy elsősorban a korábbi határvadász ismeretekkel, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező állományt biztosítsák szervezetükbe,⁴ mégis a határporlyázó századoknál, őrsőkön szolgálatot teljesítő tisztek altisztek és katonák nagyobbik fele nem rendelkezett határőrizeti szakképzettséggel, többségük a régi hadseregben más fegyvernemnél teljesített szolgálatot.⁵ 1945 második felére azonban olyan mértékben megnőtt a határőr csapatok tevékenysége iránti igény, hogy azt a határőrizeti feladatok ellátására felkészítetlen, kiképzetlen állománnyal ellátni tovább már nem lehetett. Központi elgondolás híján a kiképzés megszervezésének feladata a kerületparancsnokságokra hárult, ezért az kerületenként elég nagy eltérést mutatott, míg végül egykori határvadászok bevonásával valamennyire egységesítették.⁶ A századparancsnokok felkészítését a honvéd kerület törzsébe tartozó határszolgálat vezetője havi határszolgálati értekezleten végezte. Azok havi két alkalommal az őrsparancsnokokat képezték tovább szakmailag, akik viszont a legénységi állomány napi 2 órás kiképzéséért voltak felelősek.⁷ A kiképzés során a gyalogságra vonatkozó szabályzatokon kívül szakkönyvként használták Bulbuk Emil Határszolgálat (1930.) és Határőr járőr (1935.) című műveit.⁸ Mivel ezek kellő számban nem álltak rendelkezésükre, ezenkívül – bár rendkívül jól szerkesztett munkák voltak, – több részük már nem felelt meg a megváltozott körülményeknek, ezért egy-egy részüket sokszorosították, lejuttatták az alegységekhez azzal a céllal, hogy azokból oktassák képezzék az állományt. Valamennyi kerületre jellemző volt, ahogy a pécsi honvéd kerület parancsnoka megjelölte a kiképzés fő feladatait: „Fő súly a határszolgálatos kiképzésen, ezenkívül a fegyelmet helyreállító zártrendi kiképzésen és a harckészséget fenntartó lövészetben van.”⁹

A kiképzés mellett a személyállomány felkészítésének új formája is megjelent a honvédség, így a határőr kötelékek szervezetében is, a politikai nevelők intézménye, amit kezdetől fogva a hadsereg megnyerésének, majd befolyásolásának legfőbb eszközéül szánták a baloldali pártok. Az intézmény létrehozását kezdetben létszámhiányra hivatkozva akadályozta a katonai felső vezetés, azonban a baloldali pártok kezdeti kompromisszumok árán mégis megvalósították kezdeményezésüket. 1945 végére a határőr alegységeknél mindenütt, az állomány politikai nevelésével tiszthelyetteseket bíztak meg, akik nem függetlenítettek voltak, beosztásukkal járó katonai feladataik mellett végezték – ekkor még meglehetősen alacsony színvonalú – tevékenységüket.¹⁰

Az 1946 márciusi átszervezéssel a honvédség – ezen belül a határőr csapatok – tisztikarának összetételében érték el jelentős változásokat azzal, hogy eltávolították a politikai szempontból kevésbé megbízhatónak ítélt személyeket. Ennek során elbocsátottak 87 tisztet és 277 tiszthelyettest, beosztásából felmentettek további 55 tisztet és 82 tiszthelyettest. Helyükre bár felkészületlen, s nem ritkán alkalmatlan, de a baloldali erők számára elkötelezett egyének kerültek. Az átszervezést követő egy év alatt (a 14-ből!) 7 zászlóaljparancsnokot kellett leváltani alkalmatlanság miatt.¹¹

Az említett átszervezést követően egyre nagyobb figyelmet fordítottak az állomány politikai megnyerésére. A honvédségen belül a határőr csapatok az elsők között voltak, ahol kialakították a nevelőtiszti rendszert. A Határőr Parancsnokságon nevelőtörzs, a zászlóalj- és századparancsnokságokon nevelőtisztek tevékenykedtek, igaz ez utóbbiak csak tiszthelyettesi rendfokozatban. A számukra szervezett nevelőtiszti tanfolyamon felkészítették őket az alegységeknél politikai tájékoztatás, oktatás, és agitáció végzésére. Miután az MKP két hónapos nevelőtiszti tanfolyamát elvégzettek tisztté léptették

elő, jelentősen megnőtt a tisztikaron belül a kommunista elkötelezettségűek száma. Az 1946 májusában beindított Határőr című lap az írásos és képes agitáció eszközeivel közvetlenül befolyásolta a sorozott állományt, jelentősen hozzájárulva azok politikai megnyeréséhez.¹²

A tiszti állomány szakmai felkészítésére 1946-tól századparancsnoki, 1947-től pedig őrsparancsnoki tanfolyamokat indítottak. Ezeket tankönyvként kezdetben a kormány által 1945. március 10-én módosított honvédségi szolgálati szabályzatot, később pedig már az 1946 nyarán kiadott új szabályzatot használták. A már korábban is működött nevelőtiszti tanfolyamok mellett nyomozói és egy ideig határforgalom ellenőrzési tanfolyamot is szerveztek. A tiszti és tiszthelyettesi állomány – katonai képzettségének fejlesztésére – egyaránt jól hasznosította az 1946-tól megjelenő Honvéd című katonai folyóiratot, amelyet igyekeztek a sorozott állomány kiképzése során hasznosítani. A legénység kiképzése az alegységeknél folyt, napi 4 órában, általában 08–12 óra között, s – a járőrszolgálatban lévők kivételével – mindenki, még a belszolgálat is kötelezően részt vett rajtuk. A kiképzés tárgyát, módszerét az őrsparancsnok határozta meg, legjobb belátása szerint. Általában a határszolgálatos ismeretek elsajátítása és a harcászati szabályzat rajra és szakaszra vonatkozó részei álltak középpontban.¹³ 1946 végére – többnyire a zászlóaljparancsnokságok állomáshelyén – megalakultak a kiképző századok, és ez a szervezeti változás már a minőségileg magasabb szinten álló, központilag szabályozott kiképzés irányába mutatott.¹⁴

Határrendőrség képzési rendszere

A második világháború után kialakult határhadász szervezet azonban nem látta el a magyar állam határainak őrzésével összefüggő valamennyi feladatot, tevékenysége elsősorban az államhatár jogellenes átlépésének megakadályozására, a határrend és a normális határmenti viszonyok fenntartására irányult, a határon átmenő személyforgalomnak csupán egy kisebb részét, az úgynevezett kishatárforgalmat ellenőrizte, azt sem kizárólagosan. A határforgalom ellenőrzésének feladata – a világháború előtti határforgalom-ellenőrzési rendszer mintájára – rendőri szervezetekre hárult, azonban a dualista Magyarország idején kialakított rendszerhez némileg hasonló módon külön határrendőr szervezetet hoztak létre a belügyi szervezeten belül.¹⁵

A határrendőrség felállításával az ideiglenes határ mentén most már két határőrizeti szervezet is tevékenykedett: a Honvédelmi Minisztérium irányítása alá tartozó honvédkerületi parancsnokságoknak alárendelt határportyázó századok, valamint a Belügyminisztérium irányítása alatt a rendőrség Vidéki Főkapitányságának határrendőr kapitányságai. Míg az előbbi a honvédelem, addig az utóbbi a rendvédelem rendszerébe illeszkedett. Ezen a határhadászok 1946 évi átszervezése sem változtatott.¹⁶

A határrendőrség ugyan a rendőrség szervezetén belül jött létre, de sajátos feladatai, szervezete és szolgálati eljárásai miatt kezdettől fogva a rendőrség többi részétől függetlenül, önálló szervezeti keretek között működött. Csak a kezdeti időszakban volt – elsősorban személyzeti és gazdasági vonatkozásban – a vidéki főkapitánynak alárendelve, szolgálati tekintetben már ekkor is a belügyminiszter diszponált a testület felett, később pedig teljes egészében alája tartozott.¹⁷

Az új személyi állománynak viszont nem volt kellő szakismerete, ezért már 1946-tól megindult a rendőri állomány szervezetszerű, intenzív képzése. A belügyi képzést biztosító tanfolyamok, később tanosztályok a belügyminiszter alárendeltségébe tartoztak, aki a szakfelügyeletet az országos szaktanulmányi felügyelőség útján gyakorolta. Már 1945 novemberében négy hetes tájékoztató-, azt követően pedig három hónapos előkészítő tanfolyamot indítottak a képesítés nélküli tisztek számára. Az előkészítő tanfolyam után tiszti vizsgát kellett tenni. 1946 decemberében felállt az első őrsparancsnokképző tanfolyam, amit 1947 februárjában a folyamrendészeti szaktanfolyam, majd márciusban a rendőri tanosztályok felállítása követett.

1947 során kialakult és megszilárdult a határrendőr képzés. Áprilisban külön központi kiképző zászlóaljat állítottak fel Budapesten, szeptemberben nyomozó tiszthelyettesi tanfolyam, októberben pedig a folyamrendészeti tanfolyam helyett állandó jellegű folyamrendészeti tanosztály jött létre. A gazdasági beosztásokat betöltő tiszthelyettesek részére rendőrgazdászati tiszthelyettesi tanfolyamot állítottak fel októberben. A tiszthelyettes-képzés mögött nem maradt el a határrendész tisztek tanintézetű képzése sem. A belügyminiszter 1947 novemberében a rendőrtisztek képzése céljára rendőr akadémia felállítását rendelte el, 1949 júniusában pedig beindult a törzstiszti főiskola Rendőrtiszti Főiskola néven. Ezekben a tanintézetekben folyt a határrendőrség tiszti állományának felkészítése, továbbképzése. Mindezek hatására megnyugtatóan rendeződött a határrendőrök szakmai képzése.

Képzés a pártirányítás alá vont határhadász szervezetnél

Az 1940-es évek második felének éveire jellemző volt az a kiélezett belpolitikai küzdelem, amelyet a politikai pártok a hatalom megszerzéséért folytattak. Ennek egy közbülső csatáját a fegyveres erők megnyeréséért vívták. A baloldali pártok a belügyi szerveknél jól startoltak, de más volt a helyzet a sokáig kiscsászák alá tartozó honvédség esetében. A szervezet megnyerésében döntő momentumnak az állami szerveknél kötelezően végrehajtott igazolási eljárás (közismerten: B-listázás) bizonyult.¹⁸ A hadsereg egészénél, de a határhadászoknál is, az eljárás végére vezető beosztásokban csak kommunisták, esetleg néhány szociáldemokrata, vagy parasztpárti maradt. Ilyen körülmények között a honvéd határhadászok kiképzésének központi kérdésévé az állomány politikai megnyerése, politikai nevelése vált. A katonai és határszolgálatos kiképzést is fontosnak tartották, de politikai nevelőmunka mögött csak másodrendű jelentőségűek lehettek.

A hatalomra jutó kommunista párt azonban nem elégedett meg a fegyveres erők és testületek politikai befolyásolásának ilyen szintjével, párthadsereggé funkcionáló fegyveres szerveket akart kialakítani.

1948-ban, a Belügyminisztérium egészét érintő átszervezés során az államvédelmi szervezetet függetlenítték a rendőrségtől, s a határ-, folyam- és légi közlekedés rendészeti hatóságainak, a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságnak, valamint az útlevél alosztályának a beolvasztásával a Belügyminisztérium egyik közvetlen szerveként működő BM Államvédelmi Hatóságot hozták létre. Ez a szovjet belbiztonsági rendszerhez igazodó kommunista irányítás alatt álló hatóság nagy jelentőségű szervezetté vált, s bár már rendelkezett karhatalmi alakulatok felett is, még nem képezett elegendő erőt ahhoz, hogy az egész országban, minden körülmények között biztosítsa a kommunista vezetők kizárólagos hatalmát. Jól érzékelték ezt a hatalom birtokosai, ezért – moszkvai ösztönzésre – úgy döntöttek, hogy teljes egészében átveszik és Magyarországon is megvalósítják a Szovjetunió belbiztonsági rendszerét, hiszen az egy jól bevált, eredményesen működő rendszer. (Ugyanez a rendszer épült ki a szovjet befolyás alatt álló országok mindegyikében, még Jugoszláviában is).

A kommunista vezetés 1949 végére látta elérkezettnek az időt arra, hogy Magyarországon is maradéktalanul megvalósítsa a szovjet típusú belbiztonsági rendszert, ezért a Minisztertanács 4.353/1949. sz. rendeletével 1950. január 1-től a BM ÁVH-t a Belügyminisztérium, a határőrséget és a katonai elhárítást pedig a Honvédelmi Minisztérium szervezetéről leválasztották, s belőlük önálló szervezetet, az országos főhatóságként működő Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) hozták létre.¹⁹

Az átalárendelés során felmentették a főparancsnok helyetteseit, az összes osztályvezetőt, és valamennyi határhadász (rövidesen határőr) zászlóalj élére államvédelmi tisztet neveztek ki, akik legfeljebb, ha felszínes határőrizeti ismeretekkel rendelkeztek, viszont a szovjetrendszer megbízható káderei voltak. Bizonyára ez is oka volt annak, hogy a szovjet tanácsadók által közvetített szovjet szervezet, eljárás, szabályzat, stb. olyan gyorsan gyökeret vert az Államvédelmi Hatóság részévé vált Határőrségben.

Valamennyi őrsparancsnoki és politikai helyettesi beosztásba, – déli és nyugati viszonylatban őrsparancsnok helyettesi beosztásba is – tiszteket, szolgálatvezetői beosztásba pedig tisztelhelyetteseket terveztek ki, azonban ennek személyi feltételeit csak fokozatosan tudták megteremteni. Rajtuk kívül a sorozott állományú határszolgálatos és a kiképzési tisztelhelyettesek vagy tisztesek, valamint a rajparancsnokok tartoztak az őrs parancsnoki állományához. Egyes főirányban lévő őrsök hivatásos kutyavezető tisztelhelyettesekkel is meg voltak erősítve.

A parancsnoki állomány szakmai hozzáértése – a szakértelemmel rendelkező régi tisztek leszerelése és az új, elkötelezett, de szakismeretekkel, tapasztalatokkal nem rendelkező ÁVH-s tisztek kinevezése következtében – kezdetben csapnivaló volt, s csupán a szovjet tanácsadók segítségével őrizhették meg a működőképességet. Ez persze a szovjet minta szolgáló másolását is jelentette egyúttal. Idővel azután szakmai tapasztalatokkal is gazdagodtak, de vezetés színvonalának számottevő javulása csak a hasonlóan elkötelezett, de már az iskolákról jobban felkészítve kikerülő fiatal tisztek szolgálatba állításával következett be. Ők pedig néhány év alatt a vezetés minden szintjén meghatározó tényezőkké váltak.

Nagy gondot fordítottak az alárendelt parancsnokok felkészítésére, azonban egy ideig a határőrizeti tapasztalatok több napos összevonásokon történő feldolgozása volt az egyetlen lehetőség tömeges képzésükre. A határőr szervezetek irányítása parancsok, utasítások kiadásával és végrehajtásuk módszeres számonkérésével valósult meg. A direktívák olyan részletességgel írták elő a feladatokat, hogy az alárendelt parancsnokoknak vajmi kevés önállóságuk maradt, tevékenységükben gyakran csak a tételen végrehajtásra szorítkozhattak. A határőrizeti feladatok egységes értelmezésének és megvalósításának érdekében Határőrizeti Utasítást, később Törzsszolgálati Utasítást adtak ki.

A határőr parancsnokság a tavaszi és őszi felügyeleti szemlék alkalmával az ellenőrzésre kijelölt bizottságok munkáján keresztül mérte föl a kerületek és zászlóalj állapotát. Ekkor hajtották végre az egész állomány vizsgáztatását is. A kerület vagy a zászlóalj minősítését a harcászati, a kiképzés (határőr kiképzés, politikai oktatás, harcászati kiképzés, testnevelés stb.) állapota, a lövészet eredmények, az alaki szemle és nem utolsósorban a határőrizeti eredmények (elfogások, büntetlen határsértések száma, aránya) határozták meg.

A határőrség tiszti karában a rendszer által favorizált munkás-paraszt származású tisztek aránya még 1949 végén sem érte el a 27 %-ot, ezek túlnyomó többsége is csupán főhadnagyi vagy annál alacsonyabb rendfokozattal rendelkezett. A tisztek nagy része – különösen magasabb beosztásokban – bár támogatta a politikai rendszert, azonban un. „régiziszt” volt, többet közülük osztályellenségnek tekintettek. A határőrségnek az ÁVH szervezetébe illesztését követően alapvetően megváltoztatták a tisztikarának az összetételét is, ezzel kívánták biztosítani e testületnél is az államvédelmi szervezet elkötelezettségét, osztályhűségét. Az átszervezéshez kapcsolt politikai tisztogatás során 168 tisztet és 248 tiszthelyettest távolítottak el a testületből.²⁰ Eltávolításukkal megfosztották a határőrséget ezek komoly határőrizeti, anyagi, ellátási stb. tapasztalataitól, aminek a következményeit az egész határőrség, különösen pedig a parancsnokságok hosszú ideig érezhették. A „régiziszt” tisztek megmaradt szűk rétege pedig az 1954 utáni létszámcsökkentések áldozata lett.

Az eltávolítottak helyének feltöltésére és az új szervezet fokozottabb igényeinek kielégítésére több száz munkás és paraszti származású – elsősorban MDP-tag (Magyar Dolgozók Pártja volt akkoriban a kommunista párt neve) – fiatalot vettek fel a hivatásos állományba, gondosan ügyelve a származás szerinti összetétel adminisztratív szempontjára. 1952 elejére az 1454 fős tisztikar 88,6 százaléka már „új tiszt” volt, azaz olyan – szinte kizárólag munkás és paraszti származású – fiatal, akit származása, politikai elkötelezettsége alapján választottak ki és gyorsított tanfolyamokon készítettek fel tiszti beosztására, és aki társadalmi emelkedését kizárólagosan a szocialista rendszernek köszönhette. Ezzel persze alaposan visszaesett a hivatásos állomány katonai képzettségének színvonala, aminek javulását csak 1952 után, az új tiszti iskolák első évfolyamainak szolgálatba állásával lehetett észlelni.²¹

A határőrség legénységi állománya sorozás és behívás útján került állományba. A besorozott legénység szolgálati ideje az időszak nagyobbik részében 3 év volt, aminek elteltével kérhette a továbbszolgálat engedélyezését, illetve a hivatásos állományba vételt. Elnevezésükre az ÁVH vezetője 1951-ben a korábbi „államvédelmi őr” helyett az „államvédelmi honvéd”, néhány hónappal később pedig az „államvédelmi határőr” rendfokozati elnevezést vezette be, továbbá elrendelte a korábban használatos „bajtárs” helyett az „elvtárs” megszólítást.²²

A határőrségnél folyó kiképzést és felkészítést az országos parancsnokság irányította és ellenőrizte, azonban azok közvetlen tervezése és szervezése a kerületek, illetve az alegységek szintjén történt.

A tiszthelyettesek a beosztásukhoz szükséges ismereteket a főtiszt iskolán szerezték meg. A tisztek kezdetben a honvédségi tiszti iskolákon, 1952-től viszont a belső karhatalom kádereivel együtt a Vorosilov államvédelmi tiszti iskolán, valamint a Zájczki laktanyában tanultak. A szakbeosztású tisztek képesítésüket végig honvédségi tanintézetekben jutottak speciális szakképzettségükhöz. 1951-ben a gyalogos-, a páncélos-, a híradó-, a tüzér-, a műszaki-, a hadtáp- az egészségügyi- és a sporttiszti iskolákon 194 fő tanult.²³ A szovjet szabályzatok adaptálása, a szovjet határőrizeti rendszer magyarországi megvalósítása megkívánta, hogy a határőrség vezető beosztású tisztjei a Szovjetunióban végezzék a magasabb katonai iskolákat, tanfolyamokat, a helyszínen tanulmányozva a szovjet határőrizet gyakorlati kérdéseit.

A hivatásos állomány továbbképzését a Határőr Parancsnokság kiképzési osztályának tiszti osztálya irányította. A kerületek és zászlóalj vezetői, valamint a Határőr Parancsnokság beosztottai számára évente két alkalommal 5–5 napos összevonást, valamint évente egy alkalommal 2 napos törzsvezetési gyakorlatot szerveztek. A kerületeknél az alacsonyabb beosztású hivatásos állomány részére a Határőr Parancsnoksághoz hasonló módon szervezték az összevonásokat. Az itt levezetésre került törzsvezetési gyakorlaton csak a törzs vett részt, a végrehajtásba esetenként egyes alegységeket is bevontak. Az országos és kerületi parancsnokságok törzseinél, szerveinél külön-külön negyedévente törzs-technikai foglalkozást is vezettek le 4 órás időtartamban.

A hivatásos állomány egésze, minden évben tavasszal és ősszel köteles volt a határőrségnél rendszeresített valamennyi fegyverrel az előírt lögyakorlatokat végrehajtani. Ezt szigorúan megkövetelték, így lökésszégük állandóan magas szinten volt.

Az országos és kerületi parancsnokságok hivatásos állománya számára hetente 4 óra kötelező testnevelési foglalkozás volt előírva, ezen kívül gyakori sportrendezvények kiírásával is javították a hivatásos állomány állóképességét.

A hivatásos határőrök kötelesek voltak hetente önképzést tartani, aminek megtörténtét az összevonások alkalmával végrehajtott vizsgáztatásokkal ellenőrizték.

A sorozott állomány kiképzésében 1950-től a szovjet határőrség kiképzési rendszerét valósították meg. Ennek megfelelően a sorozott állomány kiképzése három és fél hónapos újonckiképzésre, tisztesek további három hónapos kiképzésére, az alegységeknél folyó kiképzésre, valamint a kerületparancsnokságokon végrehajtott összevonásokra tagozódott.

Az újonckiképzést a kerületek alárendeltségébe tartozó ezred, zászlóalj vagy századszervezetű kiképzőpontokon hajtották végre. Állandó kiképzőkeret nem volt – tekintettel az újonc állomány bevonultatásának és kiképzésének ciklikusságára –, hanem azt minden évben a kerület- és zászlóaljparancsnokságoktól, alegységektől vezénylés útján biztosították. Az újonckiképzés három és fél hónapig tartott, alap- és szakkiképzésre tagozódott. Míg az alapkiképzés minden újonc számára egységes tematika²⁴ alapján folyt, addig a szakkiképzés időszakában az egyes szakbeosztásúakat viszonylatonként vagy országos szinten összevonatan egy kiképzőbázison képezték ki. 1950-ben – még a honvédségi hagyományok alapján – kiképzési ágak volt: a határszolgálat, a harcászat, a lő-, az alaki- és a sportkiképzés, a fegyver-anyag-, valamint a szabályzat ismeret. 1954-re viszont az előbbi kiképzési ágak kiegészültek a politikai oktatással, a műszaki-, a vegyvédelmi-, az egészségügyi-, a közlekedési-, a légoltalmi kiképzéssel és a tereptannal. Speciális szakkiképzési ágak voltak a híradó, a műszaki és a hadtáp szakismeretek.

A tisztesek kiképzésére megfelelő csapatoknál szerzett gyakorlat után, az alegységparancsnokok javaslatára került sor. Ezt Fótton, a központi tisztes iskolán 3 hónap időtartamban hajtották végre, ahonnan rajparancsnokként kerültek vissza alegységeikhez. Az iskolát legeredményesebben elvégzők közül kerültek kiválogatásra azok a tisztesek és őrmesterek, akik további 3 hetes, beosztásukra felkészítő módszertani foglalkozások után határügyi vagy kiképző tisztesi, illetve szakaszparancsnok-helyettesi beosztásokba kerültek. A híradó tiszteseket a flottilla újpesti iskolájában, a műszaki, szállító, majd a vegyvédelmi tiszteseket a honvédség szakalegységeinél képezték ki.

Az alegységeknél folyó kiképzést a kerület és zászlóalj közvetlen alegységeinél (vegyvédelmi és műszaki alegységek kivételével) valamint az őrsőkön, forgalomellenőrző-pontokon heti 8 óra katonai és 6 óra politikai foglalkozással valósították meg.

A kerületparancsnokságokon az alegységek tisztesei, valamint a járőrparancsnokok részére több csoportban negyedévente 2–2 nap összevonást szerveztek. A szak-fegyverkezelők és mesterlövészek összevonását, felkészítését az előírt lögyakorlatok előtt hajtották végre.

A kiképzés hatékonyságát átfogóan évente kétszer, a tavaszi és őszi felüyeleti szemle alkalmával ellenőrizték, értékelték. Ekkor határozták meg a következő időszak feladatát is. Ezekon kívül alkalmaztak még cél- és bizottsági ellenőrzéseket is.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a határőrség létszámának – részben indokolt, részben túlméretezett – fejlesztése, tiszti állományának differenciálatlan, igen rövid idő alatt véghezvitt cseréje a korábbiaktól lényegesen eltérő, tömeges képzést és kiképzést igényelt. A szovjet tapasztalatok figyelembe vételével ugyan nagyjából sikerült egy olyan kiképzési, felkészítési rendszert kialakítani, amely eleget tudott tenni a megváltozott igényeknek, azonban ennek ára az alacsonyabb minőség és a nemzeti jelleg feladása volt. A tisztikar túlméretezett váltása a vezető-irányító munkában is érezte negatív hatását, amit a szovjet tanácsadókra való fokozottabb támaszkodással igyekeztek ellensúlyozni, azonban ez is a szovjet határőrizeti rendszer magyarországi elterjedésének és megszilárdulásának kedvezett. Mindezek ellenére az időszak végére kialakult az a felkészült határőr parancsnoki és törzstiszti állomány, amely politikai elkötelezettsége mellett is képes volt a határőrizet különböző vezetési szintjein szakmai feladatának kellő ellátására.

Forrás:

¹ PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, 1994.1.sz. 4-23.p.

² HL HM Eln. 20.183. sz. Intézkedés a honvéd határőrség felállítására

³ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p.

⁴ Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historica Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 64-75. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁵ HL HM Elnökség iratai 1945/29 001

⁶ PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, 1994.2. sz., 84-126.p.

⁷ KESERŰ István: *A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában* Kandidátusi értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1985. 98. p.

⁸ PARÁDI József: A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VI. évf. (1996) 7. sz. 80-89. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁹ HL HM Elnökség iratai 1945/37 632 p.

¹⁰ MUCS Sándor: Adatok a magyar határőrség 1945 utáni történetéhez (1945 február – 1946 március) *Hadtörténelmi Közlemények* X. évf. (1963) 2. sz. 18. p.

¹¹ KESERŰ op. cit. 189. p.

¹² PARÁDI József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945-1949. In. ÁBEL László (szerk.): *A Határőrség 40 éve*. Budapest, 1985, Határőrség, 67-80.p.

¹³ SZŐCS Ferenc (szerk.) *A határőrség megalakulása és harca a néphatalomért 1945-1948* Budapest, 1970. BM Határőrség 146. p., 189. p.

¹⁴ KESERŰ István–PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai*. Budapest, 1990, Határőrség, 72 p., ill.

¹⁵ 1690/1945 Me.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről; 145 389/1945 BM.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló miniszterelnöki rendelet végrehajtásáról.

¹⁶ PARÁDI József: A magyar határőrizet (1867-1945). *Határőrségi Tanulmányok*, 1997. 1.sz. különszám 11-35.p.

¹⁷ NAGY György: *Magyarország határforgalmat ellenőrző szervezetének, a szervezet feladatrendszerének, alkalmazott módszereinek változása 1945 – 1991 között*, Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 1993. 32-36. p.

¹⁸ KESERŰ op. cit. 126. p.

¹⁹ GÁSPÁR László: A Határőrség leválasztása a Magyar Néphadsereg szervezetéről *Új Honvédségi Szemle* XLIX. évf. (1995) 5. sz. 43-47. p.

²⁰ Határőrség Irattára (HI) 0195/Pk. klgs.-1951.

²¹ GÁSPÁR László: *A Határőrség fejlődése 1950-1956 között* Egyetemi doktori értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1989, 96. p.

²² HI – 045/1951.ÁVH.T.biz., valamint; HI – 087/1951.ÁVH.T.biz.

²³ HI -0315/Pk.klgs.-1952.

²⁴ HI – 0754.500/1950.Kf.Szt.szerv.; HI – 0168/1955.